

Martin Maďar, *The Church of God and Its Human Face: The Contribution of Joseph A. Komonchak to Ecclesiology*, Eugene: Pickwick Publications, 2019, 199 stran, ISBN: 9781532657467.

JOSEF MIKULÁŠEK

V českém prostředí zůstává stále v podstatě neznámým americký odborník na katolickou ekleziologii, Joseph A. Komonchak (nar. 1939). Až na jeden drobný příspěvek¹ tak českému publiku zůstává neznámé dílo tohoto vlivného amerického interpreta ekleziologie II. vatikánského koncilu a badatele v oblasti metody v teologické reflexi církve, který je současně nejen v anglosaském prostředí uznávanou autoritou na dějiny a teologii II. vatikánského koncilu. Právě na tento aspekt se zaměřuje kniha původem slovenského teologa, působícího na Xavier University v americkém Cincinnati, Martina Maďara. Jeho kniha *The Church of God and Its Human Face*, která je důležitým příspěvkem do soukromé knihovny každého, kdo se vážně zabývá katolickou ekleziologií po II. vatikánském koncilu, se snaží předložit několik důležitých linií myšlení J. A. Komonchaka a naznačit další směry rozvoje ekleziologie vycházející ze základní premisy: priorita místní církve. Maďarova kniha je přepracováním dizertační práce tohoto autora, která byla obhájena na Catholic University of America ve Washingtonu a současně je světově první kritickou studií, která o Komonchakově ekleziologickém myšlení pojednává systematickým způsobem.

Kniha je členěna do pěti kapitol, jimž předchází krátký úvod a které jsou doplněny stručným závěrem.

První kapitolu (s. 1–50) pojímá Martin Maďar jako panoramatický přehled dějin křesťanské (a od doby Reformace specificky katolické) ekleziologie. Tato kapitola je sepsána jako didakticky velmi přístupný a čtivý vhled do hlavních dějinných epoch a klíčových změn v teologickém pojednání o církvi s tím, že hlavní linie myšlenek se sbíhají do prezentace ekleziologie vypracované v průběhu II. vatikánského koncilu a soustředěné zejména ve Věroučné konstituci o církvi *Lumen gentium* (s. 31–49). Dovolím si zde kritickou poznámku: Maďarovo umístění ekleziologické práce v celku koncilních jednání zde vychází z dlouho aplikovaného předpokladu, že právě téma církve je možné označit za hermeneutický klíč celé události (a dokumentů) II. vatikánského koncilu. V tomto ohledu by snad bylo možno dodat novější studie k recepci II. Vatikánu (např. Ch. Theobald, G. Routhier), kteří zdůrazňují interpretaci v klíči *stylistické* změny a principu *pastorality*, díky níž se ke slovu dostává

---

¹ Joseph A. Komonchak, „Koncil uskutečnil vizi Y. Congara“, *Teologické texty* 1 (2003): 26–28.

primát Božího zjevení a jeho přítomnosti v lidských dějinách.² Tento fakt nikterak neupozaduje epistemologický status koncilní ekleziologie, ale spíše zasazuje její důležitost do širší hermeneutiky celku koncilního *corpusu* textů.

Druhá kapitola (s. 51–64) je krátkým biografickým medailonkem, v němž se seznamujeme s životem Josepha Komonchaka a také s mysliteli, kteří měli a stále mají vliv na jeho styl ekleziologické práce (B. Lonergan, J. Gustafson, J. Knox, P. Berger, T. Luckmann). Právě tito autoři nám již mohou předestřít základní souřadnice metody, kterou Komonchak rozvíjí: porozumění lidskému jednání v jeho sociálním rozměru (církve), chápané jako dějinně se rozvíjející společenství Bohem transformované lidské intencionality a intersubjektivity. V krátkosti lze říct, že J. A. Komonchak byl – v prostředí anglosaské katolické ekleziologie – prvním autorem, který si uvědomuje nutnost takové metody, jež bude kreativním způsobem využívat poznatků sociálních věd a tím argumentačně legitimizovat to, co předchozí ekleziologie (snoubící se spíše s kanonickou terminologií než s terminologií sociální filosofie) přejímala jako nezpochybnitelně garantované autoritou samotné církve.³

Vlastní jádro práce a největší přínos Maďarovy knihy však spočívá ve třetí kapitole (s. 65–101). Zde jsme seznámeni s prameny Komonchakova díla, skrze které se napříč svými publikacemi snaží o překonání teologického redukcionismu v pojednání o církvi. Tento Komonchakův záměr – a jeho naplnění prostřednictvím desítek publikovaných textů – může čtenáře o to více překvapit ve chvíli, kdy zjistí, že Joseph Komonchak s výjimkou svých *Foundations in Ecclesiology*⁴ nepublikoval žádný ucelený traktát o ekleziologii nebo její metodě. Ve třetí kapitole (a snad ještě explicitněji v kap. 4) se přiznaným účastníkem dialogu stává ekleziologické myšlení Josepha Ratzingera, zejména z jeho období prefekta Kongregace pro nauku víry. Právě vůči němu se Komonchak ve svém hledání metody v ekleziologii vymezuje a nepřímou jemu přičítá zamlžení možného systematického uvažování o církvi, které nespočívá pouze v biblických a patristických obrazech o církvi „Bohem dané“. Ten, kdo je alespoň trochu seznámen s pozitivním vlivem, který teolog Joseph Ratzinger v průběhu diskuzí nad rodícím se textem Věroučné konstituce II. vatikánského koncilu O Božím zjevení *Dei verbum*, tj. s pojetím historicity a dialogického charakteru Božího zjevení, s takovým pojetím živé Tradice, která není *depositum* ve smyslu uzavřeného pokladu pravd k přenášení, musí zde být překvapen, jak oproti tomu antagonistické a nekoherentní teologické principy církve (tj. nemožnost

² Např. Christoph Theobald, *La réception du Concile Vatican II. I. Accéder à la source* (Paris: Cerf, 2009); Gilles Routhier, *Vatican II. Herméneutique et réception* (Montreal: Éditions Fides, 2006).

³ Současným zřejmě nejvlivnějším představitelem této metody ekleziologické práce je australský teolog Neil Ormerod: např. Neil Ormerod, *Re-Visioning the Church. An Experiment in Systematic-Historical Ecclesiology* (Minneapolis: Fortress Press, 2014).

⁴ Joseph A. Komonchak and F. Lawrence ed., *Foundations in Ecclesiology* (Boston: Lonergan Workshop, 1995). Jedná se o sbírku již dříve publikovaných textů tohoto autora.

realistické a kognitivně uchopitelné představy ekleziogeneze lokálních církví) J. Ratzinger zastával a prosazoval.⁵ Komonchak se naopak snaží pečlivě shromažďovat jednotlivé stavební kameny *systematického* porozumění církve, která je jistě Božím darem, ale také lidským dílem, tj. dynamicky se rozvíjející historickou komunitou věřících (s. 65). V této části Martin Maďar prezentuje Komonchakovu interpretaci transcendentální antropologie kanadského jezuita (a Komonchakova profesora na Papežské gregoriánské univerzitě v Římě v 60. letech 20. století) Bernarda Lonergana, zejména jeho kategorie komunitně sdílené intencionality a lidským společenstvím tvořeného významu sdíleného jednání. Tato cesta důstojně naplňuje úkol současné ekleziologie, která se stává interpretací a prohloubením toho, co stojí v *Lumen gentium* 8: Církev tvoří „jedinou složenou (*complexa realitas*, pozn. aut.) skutečnost, srůstající z lidského a božského prvku“. Epistemologicky poctivý přístup k tomuto tvrzení nás pak vede k tázání se nad podobou systematické ekleziologie, vycházející z vědomí, že a) církev je (také) lidskou realitou, ba navíc b) sociální realitou (tvořenou nikoliv navzdory, nýbrž v součinnosti dynamik lidské interakce), a proto c) systematické porozumění reality církve je nutně v mnoha aspektech podobné k systematickému porozumění jiných typů sociální reality lidské interakce. Systematická ekleziologie je proto stále trávající snahou o *fides quaerens intellectum ecclesiae*.

Čtvrtá kapitola knihy (s. 102–151) čtenáři nastiňuje konsekvence naznačeného systematického porozumění církve. V takovém případě je nutno přistoupit k fenoménu církve jako ke stále pokračujícímu procesu realizace církve v místních podmínkách, čemuž odpovídá ne zcela přesvědčivě formulovaná stanoviska o prioritě místní církve v důležitých pasážích *Lumen gentium*. Právě s dialektikou mezi touto „dvojí ekleziologií“⁶ v koncilním textu konstituce se Maďar, v návaznosti na dílo J. Komonchaka, snaží vést dialog a tvořivě jej posouvat k jednoznačnějšímu porozumění priority místní církve v koncilní ekleziologii a její recepci v naší současnosti. Výchozím bodem se pro něj stává (k T. Akvinskému datovatelný) pojem *congregatio fidelium*, který odkazuje jak na Boží povolání (*fideles*), tak i na lidské dějinné jednání odehrávající se v konkrétním časoprostoru (*congregatio*). Text kriticky hodnotí zásahy, kterých se katolické ekleziologii dostalo zejména v 80. letech 20. století vlivem Mimořádné synody biskupů v roce 1985 a její preference univerzalistické vize církve. Jak Maďar upozorňuje, lze vidět v této snaze o rozmělnění koncilní preference *Božího lidu* (2. kap. LG) a priority místní církve těsnou souvislost mezi univerzalistickým konceptem církve a podobou výkonu služby papeže, římského biskupa, která v reálné recepci života katolické církve zůstává

⁵ Srov. např. Karl Rahner and Joseph Ratzinger, *Offenbarung und Überlieferung* (Freiburg im Br.: Herder, 1965), 35.

⁶ Srov. klasické dílo, které kriticky posuzuje nejasnost ekleziologie II. vatikánského koncilu a upozorňuje na přítomnost dvou vzájemně antagonistických pojetí církve: Antonio Acerbi, *Due ecclesiologie. Ecclesiologia giuridica ed ecclesiologia di comunione nella „Lumen gentium“* (Bologna: EDB, 1975).

bližší I. a nikoliv II. Vatikánu (s. 137). Zde se tedy odkrývá jeden z citlivých bodů katolické ekleziologie, který kompromisní pojetí textu *Lumen gentium*, ani pokoncilní ekleziologie, nebyly schopny dosud uspokojivým způsobem objasnit.

Krátká pátá kapitola (s. 152–163) je pak dedikována otázce *formy* výkonu autority v katolické církvi. Autor rozvíjí svoji argumentaci na základě nikoliv „substancialistické“ nýbrž „intersubjektivní“ vize *congregatio fidelium* církve. Toto pojetí nám připomíná, že výkon autority musí být vnímáno jako jedno z institucionalizovaných charismat *ve službě* společenství církvi (biskup ve své diecézi) a církve (kolegium biskupů v čele s římským biskupem). Právě relacionální pojetí výkonu autority v církvi je tak schopné a) na jedné straně zabránit tendencím k „reifikaci“ (tj. „zvěčnění“) předchozích forem jejího výkonu a b) na druhé straně vnímat limity jejího výkonu. Tedy takovou formu výkonu autority v církvi, která je opsána skrze *tria munera* biskupské služby a která není, jako uchované residuum monarchického a svátostně nepodloženého pojetí biskupské služby aplikována v rámci absolutistické „epistemologie osvěcení“, proti níž není možno vystupovat s jakýmkoliv kritickým hlasem a která se rozprostírá na veškerý život církve.

Z pojednáváných témat bych se nyní dovolil pozastavit u klíčového bodu metody v ekleziologii, načrtnuté J. A. Komonchakem, které vnáší světlo i na další pojednáváná témata knihy Martina Mađara. Tímto tématem je proces „ekleziogeneze“, kterou je nutno číst na podkladu 2. kapitoly *Lumen gentium*, tj. skrze základní ekleziologickou kategorii koncilu: Boží lid. Komonchak v tomto směru rozvíjí Rahnerovu tezi o církvi jako *Selbstvollzug*, uskutečnění církve, tam, kde se Boží dar milosti setkává s lidskou odpovědí v podobě tvorby kolektivního významu. Realita církve je zakoušením proměny lidské intersubjektivity, a tedy církev je intersubjektivitou vedenou Boží milostí. Tato intersubjektivita (intersubjektivní ontologie) se projevuje prostřednictvím konkrétních slov, gest, skutků, lásky a lidské odpovědi (srov. Lk 24, 32). Každé univerzalistické pojetí církve se stává abstrakcí, která ztrácí *tělo* (Boží lid) a zaměřuje svůj pohled pouze na hierarchologii, tj. na rozvrhování struktur církve, univerzálně přítomných ve světě (tj. univerzalistické pojetí katolicity). Lokální vymezení církve (*portio Populi Dei*) klade jako podstatné prvky pro realizaci církve také aktuální výzvy, problémy a zdroje, které jsou v dané *portio Populi Dei* na pořadu dne, a „z nichž a v nichž“ (srov. LG 23) se církev aktualizuje a žije. Důraz na toto lokální vymezení je právě tím, co prožíváme v rámci synodálního procesu, který je první fází Synody biskupů o synodalitě (2021–2024), ve které dochází ke konzultaci věřících ve všech třech oblastech života církve (víra, slavení, správa).⁷ Probíhající synodální proces (a tedy obnova církve jako *congregatio*

⁷ S odkazem na text Yvese Congara („Quod omnes tangit, ab omnibus tractari debet“, *Revue historique de droit français et étranger* 36 (1958): 210–259) uvedeno v Mezinárodní teologická komise, *Sensus fidei v životě církve*, Praha: Krystal OP, 2015, čl. 122.

fidelium v konkrétních místních podmínkách vlastních životů) tak je konkrétní cestou, jak uvést do praxe vizi církve jako *církev církví* (J. M. Tillard), kterou lze epistemologicky uchopit a analyzovat jako organizaci „komplexního systému“,⁸ v němž je garantována originalita jednotlivých částí, místních církví, v realitě katolicity univerzální církve.

doi: 10.14712/23363398.2022.24

---

⁸ Srov. Josef Mikulášek, „Hope through a Renewed Church: Epistemology of Complexity and its Challenges for Restructuralization of the Catholic Church“, *Acta Missiologica*, 14 (2020): 46–56.